

28. Προσωρινές λύσεις Οκτώβριος- Δεκέμβριος 2012

Η τακτική που ακολούθησε η κυβέρνηση, στην πρώτη φάση επανασύνδεσης των σχέσεων της με την Ευρωζώνη, απέδωσε. Η κυβέρνηση έστρεψε την προσοχή της στις βασικές εκκρεμότητες και στη βελτίωση του κλίματος για την αναδιαπραγμάτευση. Η εχθρική στάση της Ευρωζώνης υποχώρησε, δίνοντας τη θέση της σε μια φιλική αναμονή για την πρόοδο στην εκπλήρωση υφιστάμενων υποχρεώσεων και για τη συνέπεια της προσπάθειας της Ελλάδας. Στο Eurogroup της 14^{ης} Σεπτεμβρίου, στη Λευκωσία οι συμμετέχοντες κατέγραψαν τις ελληνικές προθέσεις, επανέλαβαν την πάγια συμβουλή τους για εφαρμογή των συμφωνηθέντων και ανέβαλαν τις αποφάσεις για τον Οκτώβριο, όταν θα έχουν στη διάθεσή τους την υπό επεξεργασία έκθεση της τρόικας για την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας.¹ Από την ελληνική πλευρά επιδιωκόταν να προχωρήσει μια «συνολική λύση» στο Eurogroup της 8^{ης} Οκτωβρίου και στη Σύνοδο Κορυφής στις 18-19 Οκτωβρίου. Θα αφορούσε όχι μόνο την επιμήκυνση της εξόφλησης των οφειλών μας, αλλά και τη μελλοντική χρηματοδότηση του προγράμματος προσαρμογής και τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του χρέους.² «Ολικές λύσεις για την Ελλάδα είχαν επιδιωχθεί και στο παρελθόν, χωρίς οριστικό αποτέλεσμα. Τις ματαίωσαν αρνητικές διεθνείς εξελίξεις, αδυναμίες εφαρμογής των αποφάσεων, η διάψευση των προβλέψεων. Συνέβαλαν πάντως, όπως δείχνει η αναδιάρθρωση του χρέους και η αναθεώρηση του πρώτου Μνημονίου, στη βελτίωση της βιωσιμότητας του χρέους και στην αύξηση της χρηματοδότησης.

Τα προβλήματα παρέμεναν σοβαρά. Η αρνητική δυναμική της ύφεσης συνέχισε να είναι ιδιαίτερα έντονη. Στα τέλη Ιουνίου, η τρόικα και το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης προέβλεπαν για το τέλος του έτους ύφεση 7% αντί για 4,7% που ήταν ο αρχικός υπολογισμός. Η ανεργία είχε φτάσει το 25% το φθινόπωρο και η αύξησή της συνεχιζόταν. Πτωτικός ήταν και ο κύκλος εργασιών σε πολλούς κλάδους. Η συνεχιζόμενη φθίνουσα

¹ Βλ. της ελληνικές εφημερίδες της 15.9.2012, ΠΗΤ, 15.9.2012, σελ. 12

² Βλ. Ζήρας, Καθημερινή, 9.9.2011

πορεία θα είχε οπωσδήποτε επιπτώσεις στο ύψος των εσόδων του Δημοσίου και στην απόδοση των φορολογικών μέτρων. Ο κίνδυνος ήταν λοιπόν μεγάλος η Ελλάδα να απέχει, για μια ακόμη φορά, πολύ από τους προκαθορισμένους στόχους, και να επαναληφθεί για πολλοστή φορά μια ατελέσφορη προσπάθεια με νέα μέτρα, έντονες αντιδράσεις των πολιτών, διαμαρτυρίες των βουλευτών για τις κυβερνητικές πολιτικές, καθυστερήσεις, αναβολές και αδιέξοδα. Αν υπήρχε μια τέτοια εξέλιξη, η τρόικα θα επεδίωκε με μια όλο και αυστηρότερη θεώρηση των πραγμάτων, να δικαιολογήσει την πολιτική της και να καταλογίσει την αποτυχία στην απροθυμία των Ελλήνων να συμμορφωθούν. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιέγραψε την κατάσταση ως εξής: «By mid- June, most observers wondered whether Greece would be able to avoid a default or an ejection from the euro area, or would even decide to quit itself at obviously significant costs».³

Υπήρχαν το φθινόπωρο του 2012 δύο διαφορετικές απόψεις για την πιθανή αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης χρέους. Σύμφωνα με την πρώτη, ενδεχόμενη έξοδος της Ελλάδας από την ΟΝΕ θα προκαλούσε αλυσιδωτές επιπτώσεις στις άλλες χώρες.⁴ Οι συνέπειες στην ανάπτυξη και την απασχόληση, σε όλη την Ένωση, θα ήταν έντονα αρνητικές. Πτώχευση της Ελλάδας θα προκαλούσε επίσης αισθητές απώλειες κεφαλαίων στους δανειστές. Οι ζημιές της Γερμανίας υπολογίζονταν σε 62 δις. Για όλους αυτούς του λόγους, οι χώρες-μέλη δεν θα έπρεπε να εγκαταλείψουν την Ελλάδα.⁵

Τούτο δεν σήμαινε βέβαια, ότι η Ελλάδα δεν διέτρεχε τον κίνδυνο «απομάκρυνσης» από την Ευρωζώνη. Προϋπόθεση της παραμονής της ήταν σε κάθε περίπτωση, η ανταπόκρισή της στους κανόνες της ΟΝΕ και της Ένωσης. Το αν «ανταποκρινόταν» ή όχι ήταν ένα οικονομικο-πολιτικό θέμα. Σε περίπτωση αμφιβολιών θα κρινόταν από την οικονομική κατάσταση της Ένωσης και τα συμφέροντα των πρωταγωνιστών της.

³ Βλ. European Economy, Occasional Papers 123/December 2012, p. 1

⁴ Η άποψη αυτή αποκαλείτο «θεωρία του ντόμινο».

⁵ Σύμφωνα με δημοσίευμα των Financial Times Deutschland, στα τέλη Αυγούστου 2012, το γερμανικό Υπουργείο οικονομικών εξέταζε, σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, «αν θα μπορούσε να αποτραπεί ένα ντόμινο διάχυσης της κρίσης στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης». Βλ. Καθημερινή, 25.8.2012, σελ. 3. Το δημοσίευμα επιβεβαιώθηκε από τον εκπρόσωπο του Υπουργείου, που διευκρίνισε ότι μια κυβέρνηση οφείλει να είναι προετοιμασμένη για όλα τα ενδεχόμενα.

Σύμφωνα με τη δεύτερη άποψη, ο κύριος κίνδυνος για την επιβίωση της Ευρωζώνης προερχόταν από την Ισπανία και την Ιταλία.⁶ Τα κεφάλαια, τα οποία διέθεταν η ΕΚΤ και ο EFSF/ESM, δεν αρκούσαν να εξασφαλίσουν τη χρηματοδότηση των δύο χωρών, σε περίπτωση όξυνσης της κρίσης και φυγής των κεφαλαίων από τις τράπεζές τους. Η Ελλάδα αντίθετα, δεν αποτελούσε απειλή. Ήταν απλώς ένα κακό παράδειγμα για άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία ή η Ιρλανδία: τις προέτρεπε να ζητήσουν την ίδια προνομιακή μεταχείριση. Σοβαρές επιπτώσεις από την έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη δεν θα υπήρχαν. Η ελληνική αγορά απορροφούσε μόλις το 0,18 % των εξαγωγών της Ευρωζώνης, ήταν δηλαδή άνευ σημασίας. Οι ευρωπαϊκές τράπεζες δεν θα υφίσταντο κλονισμό, μια που η Ελλάδα χρωστούσε κυρίως στα κράτη-μέλη και την ΕΚΤ, και όχι πλέον στις ιδιωτικές τράπεζες. Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις με δραστηριότητα στην Ελλάδα, τέλος, είχαν αποχωρήσει ή αποχωρούσαν. Η ζημιά τους θα ήταν περιορισμένη.

Πολιτικοί στις χώρες της Ένωσης, ΜΜΕ, αλλά και μια μερίδα της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης πίστευαν ότι υπήρχε η δυνατότητα και η ευκαιρία να μπει ένα τέλος στο ελληνικό πρόβλημα. Εάν η Ελλάδα δεν συμμορφωνόταν με τους όρους που της είχαν τεθεί, θα έπρεπε να σταματήσει η χρηματοδότησή της. Μια τέτοια κίνηση θα απελευθέρωνε, σύμφωνα με αυτή την άποψη, πόρους για την Ισπανία και την Ιταλία, και θα επέτρεπε την ταχύτερη εφαρμογή του σχεδιαζόμενου νέου τρόπου διακυβέρνησης, με ενοποιημένο χρηματοοικονομικό και δημοσιονομικό πλαίσιο.⁷

Την σκληρή αυτή τακτική εξέφραζε το «σενάριο της Ιφιγένειας»⁸ - μια πρόταση του βρετανού Υπουργού Οικονομικών. Κατ' αυτήν η Ελλάδα έπρεπε να θυσιαστεί, για να επανέλθει «ούριος άνεμος» στην Ένωση. Η θυσία της συνίστατο στην οικειοθελή αποχώρησή της από την Ευρωζώνη, αφού προηγουμένως είτε είχε αναδιρθωθεί το χρέος της είτε της είχε παρασχεθεί νέα περιορισμένη χρηματοδότηση, ώστε να αντιμετωπίσει πια μόνη της αλλά

⁶ Βλ. σχετικά Γκ. Χαρδούβελης, «Το σενάριο της Ιφιγένειας μπορεί να αποφευχθεί», Το Βήμα, 5.8.2012, σελ. 3 - Β. Ζήρας, «Οι πιέσεις του ΔΝΤ και το αβέβαιο μέλλον», Καθημερινή, 12.8.2012, σελ. 3 - Η. W. Sinn, «Η Γερμανία και η κρίση», Τα Νέα, 14.8.2012.

⁷ Βλ. για το σχεδιαζόμενο νέο τρόπο διακυβέρνησης την έκθεση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κεφ. 30, στην ενότητα «Η οικονομική διακυβέρνηση»

⁸ Βλ. Γ. Παγουλάτος, «Η τοξική συζήτηση εξόδου από το ευρώ», Καθημερινή, 19.8.2012.

από βελτιωμένη οικονομική θέση τα προβλήματά της. Το σενάριο αυτό παρουσίαζε, κατά τους υποστηρικτές του, μια σειρά πλεονεκτημάτων. Στις χώρες του Βορρά, που διαμαρτύρονταν, παρείχε το κέρδος της απαλλαγής της ΟΝΕ από την Ελλάδα και τα προβλήματά της. Στην Ευρωζώνη έδινε τη δυνατότητα να επικεντρωθεί στα θέματα της Ισπανίας και της Ιταλίας, χωρίς να χρειάζεται να δαπανηθούν μελλοντικά και άλλα ποσά για την Ελλάδα. Χωρίς την Ελλάδα, που αποτελούσε μονίμως μια εξαίρεση, θα ήταν επίσης δυνατό να πραγματοποιηθεί η δημοσιονομική και τραπεζική ενοποίηση της Ευρωζώνης. Η ίδια η Ελλάδα, τέλος, απελευθερωμένη από τους περιορισμούς του κοινού νομίσματος, θα μπορούσε «να αποκαταστήσει μια κάποια ανταγωνιστικότητα».

Η κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δικαιολογούσε εφησυχασμούς. Η Ισπανία είχε καθυστερήσει την υποβολή του αιτήματος στον EFSF/ESM για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών της. Διαπραγματευόταν τους όρους.⁹ Το ερώτημα αν θα χρειαστεί και η κυβέρνηση της χρηματοδοτική στήριξη παρέμενε ανοιχτό. Η Ιταλία δήλωνε ότι δεν επρόκειτο να υπογράψει «μνημόνιο». Ήταν όμως αμφίβολο αν τα επιτόκιά της θα παρέμεναν χαμηλά χωρίς να υπάρξει στήριξη της ΕΚΤ, η οποία προϋπέθετε κάποιο «μνημόνιο». Οι επόμενες βουλευτικές εκλογές στη Γερμανία θα διεξάγονταν τον Σεπτέμβριο του 2013. Με δεδομένη την αντίδραση των γερμανών ψηφοφόρων στην παροχή νέας στήριξης σε οποιαδήποτε χώρα, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, κανένα κόμμα δεν επρόκειτο να συμφωνήσει σε χρηματοδότηση κατά τα πρότυπα που ακολουθήθηκαν μέχρι τώρα. Το ΔΝΤ, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αμφέβαλε επίσης εάν θα έπρεπε να συνεχίσει τη χρηματοδότηση της χώρας.

Το Eurogroup της 8^{ης} Οκτωβρίου 2012 και η Σύνοδος Κορυφής της 18-19 Οκτωβρίου δεν κατέληξαν στην «ολική λύση» του ελληνικού προβλήματος. Οι ελπίδες είχαν όμως περιορισθεί κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την τρόικα, που είχαν ως θέμα τη σύνταξη μιας περιοδικής έκθεσης για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας. Οι δυσκολίες να βρεθούν τα πρόσθετα

⁹ Στον διεθνή Τύπο, η ειδησεογραφία ασχολήθηκε κυρίως με τις διαφορές απόψεων Γαλλίας και Γερμανίας ως προς το ισπανικό θέμα. Βλ. Le Monde, 16-17.9.2012, σελ. 13

μέτρα μείωσης των ελλειμμάτων για το 2013 και το 2014, που ζητούσε η τρόικα, είχαν αναδείξει την ύπαρξη σημαντικών εμποδίων για την επίτευξη των απαιτούμενων στόχων. Οι συνομιλίες οδήγησαν σε θετικά αποτελέσματα. Αποσαφήνισαν τις αμοιβαίες θέσεις και προσδιόρισαν τις περισσότερες από τις πρόσθετες υποχρεώσεις της ελληνικής πλευράς. Το κλίμα μεταξύ της Ευρωζώνης και της Ελλάδας βελτιώθηκε σημαντικά. Δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις μιας καλύτερης συνεργασίας. Η Σύνοδος Κορυφής επιβεβαίωσε τη θετική αυτή εξέλιξη.

Στο ανακοινωθέν των ηγετών των χωρών της Ευρωζώνης της 18^{ης} Οκτωβρίου χαιρετίστηκε η αποφασιστικότητα της ελληνικής κυβέρνησης να εκτελέσει τις υποχρεώσεις της «και οι αξιοπρόσεκτες προσπάθειες του ελληνικού λαού». Ταυτόχρονα, όμως, επισημάνθηκε ότι η Ευρωζώνη περιμένει τη γρήγορη εφαρμογή των «δημοσιονομικών και διαρθρωτικών μεταβολών», που «θα επιτρέψουν στην Ελλάδα να επιτύχει και πάλι την ανάπτυξη και θα εξασφαλίσουν το μέλλον της στην Ευρωζώνη». Τα κρίσιμα θέματα που ενδιέφεραν την Ελλάδα δεν συζητήθηκαν. Χωρίς απάντηση έμειναν τα επιτακτικά αιτήματα για την επιμήκυνση του χρόνου εκτέλεσης του προγράμματος προσαρμογής κατά δύο έτη, όπως και η καταβολή της οφειλόμενης δόσης των 31 δις. Οι χώρες της Ευρωζώνης διαβεβαίωσαν μόνο ότι θα πάρουν τις αναγκαίες αποφάσεις με βάση τα συμπεράσματα της τρέχουσας εξέτασης των θεμάτων και της έκθεσης της τρόικας». Το Συμβούλιο Κορυφής της Ευρωζώνης, παρά τα καλά του λόγια για τις προσπάθειες της Ελλάδας, μετέθεσε λοιπόν για αργότερα το πιο σημαντικό για τη χώρα: την εξέταση μιας ουσιαστικής λύσης του ελληνικού προβλήματος.

Αφορμή για την αναβολή των αποφάσεων ήταν η καθυστέρηση της έκθεσης της τρόικας που, ενώ έπρεπε να έχει συνταχθεί στις αρχές Οκτωβρίου, δεν είχε ακόμα ολοκληρωθεί. Πραγματική αιτία ήταν οι αντικρουόμενες απόψεις των εταίρων για το χειρισμό του ελληνικού προβλήματος. Το ΔΝΤ θεωρούσε το ελληνικό χρέος μη βιώσιμο και επέμενε σε νέο κούρεμα του χρέους. Οι Ευρωπαίοι είχαν αντίθετη άποψη και απέρριπταν την αναδιάρθρωση του χρέους. Το ΔΝΤ υποστήριζε ότι η πολιτική λιτότητας θα πρέπει να εφαρμοστεί

πιο ελαστικά, ώστε να μην επιδεινωθεί η ύφεση, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αποδεχόταν, γι αυτό, την κατά δύο χρόνια επιμήκυνση του ελληνικού προγράμματος προσαρμογής. Άλλες χώρες όμως, επισήμαιναν ότι η συμφωνία για την επιμήκυνση δεν είναι δυνατή χωρίς συμφωνία για χρηματοδότηση της Ελλάδας κατά τα δύο αυτά χρόνια. Το στρατόπεδο εκείνων που ζητούσαν αλλαγή της περιοριστικής πολιτικής είχε ενισχυθεί μετά τη δημοσίευση προβλέψεων για τη μείωση των επενδύσεων και την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας σε όλη την Ένωση το τελευταίο τρίμηνο του 2012.¹⁰ Ακόμη και η κ. Μέρκελ δήλωσε ότι «είναι καθήκον μας να κάνουμε κάτι για να υπάρξει ανάκαμψη της οικονομίας στην Ευρώπη».¹¹ Όμως δεν είχε διαμορφωθεί σαφής αντίληψη για το τι είναι αυτό το «κάτι».

Μια «ολική λύση» του ελληνικού προβλήματος δεν ήταν και δεν θα είναι δυνατή για αρκετό διάστημα. Προϋποθέτει την ύπαρξη μιας κατασταλαγμένης συνολικής αντίληψης για την αντιμετώπιση της κρίσης από μέρους της Ευρωζώνης. Οι απόψεις των κρατών-μελών, όμως, διαφέρουν ακόμη σε μεγάλο βαθμό. Η Σύνοδος Κορυφής του Οκτωβρίου, με τα ισχνά αποτελέσματα της όσον αφορά την εποπτεία των ευρωπαϊκών τραπεζών, ήταν ένα ακόμη παράδειγμα των αντικρουόμενων επιδιώξεων.¹² Η Ελλάδα συντελούσε και αυτή στην αστάθεια. Δεν ήταν σε θέση να δώσει ασφαλείς διαβεβαιώσεις για τη μελλοντική πορεία της χώρας, μια που κοινωνικές αναταραχές και η συνέχιση της οικονομικής κατάρρευσης δημιουργούσαν συνεχή εμπόδια στην εκτέλεση των υποσχέσεών της. Προβλήματα όπως της Ισπανίας και της Ιταλίας παρέμεναν ανοιχτά. Η πολιτική της ΕΚΤ για την αγορά ομολόγων των κρατών σε κρίση δεν είχε δοκιμασθεί ακόμη. Οι αβεβαιότητες αυτές είχαν ως συνέπεια επιφυλάξεις της Ευρωζώνης απέναντι σε «μόνιμες» ή «οριστικές» λύσεις. Προτιμούσε, όσον αφορά την Ελλάδα, την βαθμιαία προσέγγιση της λύσης, με ταυτόχρονη αυστηρή τήρηση των συμφωνιών.

¹⁰ Βλ. Floyd Norris, IHT, 13-14.10.2012, σελ. 11

¹¹ Βλ. Le Monde, 13.10.2012

¹² Βλ. Le Monde, 20.10.2012, σελ. 7, IHT, 20-21.10.2012, σελ. 9, Financial Times, 20.10.2012, σελ. 8

Η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασχολήθηκε κατά κύριο λόγο με την εφαρμογή της απόφασης του Ιουνίου 2012 για την ενιαία εποπτεία των τραπεζών του ευρωπαϊκού χώρου. Η ενιαία εποπτεία αποτελεί προϋπόθεση της συνδρομής του EFSF στην ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, και μάλιστα των ισπανικών. Η Σύνοδος συμφώνησε να ολοκληρωθεί η επεξεργασία των απαραίτητων νομικών κειμένων μέχρι το τέλος του 2013. Αν και η απόφαση αφορούσε διαδικαστικά θέματα, κρίθηκε ως σημαντική γιατί επιβεβαίωσε τη θέληση της Ένωσης να προχωρήσει στην «τραπεζική ένωση».

Λίγες ώρες μετά τη λήξη της Συνόδου, ο κ. Ολάντ και η κα Μέρκελ ερμήνευσαν κατά διαφορετικό τρόπο τα όσα είχαν συμφωνηθεί. Κατά τον κ. Ολάντ, οι προθεσμίες που προβλέπονταν ήταν δεσμευτικές. Η κα Μέρκελ όμως ήταν της άποψης ότι «η καλή δουλειά απαιτεί χρόνο», και άρα η εφαρμογή των αποφάσεων θα εξαρτηθεί από το εάν θα έχει ολοκληρωθεί η απαραίτητη προεργασία. Ταυτόχρονα αρνήθηκε να πραγματοποιηθεί η ανακεφαλαιοποίηση των ισπανικών τραπεζών, με τρόπο ώστε το ποσό που θα τους χορηγηθεί να μη συνυπολογισθεί στο ισπανικό δημόσιο χρέος. Κατ' αυτήν, η ρύθμιση του δανεισμού των τραπεζών, που συμφωνήθηκε τον Ιούνιο, θα ισχύσει μόνο για χρέη που θα προκύψουν μελλοντικά, μετά τη λειτουργία της ενιαίας εποπτικής αρχής.¹³ Γενική ήταν η άποψη του διεθνούς Τύπου ότι το Συμβούλιο περιορίστηκε σε μια ρύθμιση με πολλά κενά, σε μια «πρόσοψη που σκέπασε τα προβλήματα».¹⁴

Η Σύνοδος Κορυφής επιβεβαίωσε για πολλοστή φορά μια απλή αλήθεια. Δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις σε σύνθετα προβλήματα. Πολύπλοκα θέματα απαιτούν εντατική επεξεργασία. Εμπνεύσεις της στιγμής, καλές προθέσεις, ωραίοι λόγοι δεν επαρκούν, εκεί όπου πρέπει να υπάρχει μελέτη, σχέδιο, δουλειά.

Μετά την Σύνοδο Κορυφής του Οκτωβρίου η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να επιτύχει την δυνατόν ταχύτερη καταβολή των οφειλομένων δόσεων του δανείου. Η Ελλάδα δεν είχε εισπράξει χρήματα από τον Ιούνιο

¹³ Βλ. FAZ, 20.10.2012, σελ.1, 2, 13

¹⁴ Βλ. Le Monde, 20.10.2012, σελ.1 και Financial Times, 20-21.10.2012, σελ.1, 8

του 2012. Εδικαιούτο μέχρι το τέλος του 2012 ένα ποσό 44δισ ευρώ περίπου. Χωρίς το ποσό αυτό διέτρεχε τον κίνδυνο να βρεθεί χωρίς τα αναγκαία χρήματα για τη λειτουργία του κράτους. Η Ελλάδα είχε ήδη θεσμοθετήσει τα μέτρα, που είχαν συμφωνηθεί με την τρόικα και ολοκληρώσει τις προπαρασκευαστικές ενέργειες για την εφαρμογή τους με εντατική προσπάθεια. Η αναβολή αποφάσεων κατά το παράδειγμα της Συνόδου Κορυφής του Οκτωβρίου δεν ήταν πια δικαιολογημένη.

Η αντιμετώπιση του ελληνικού προβλήματος επηρεαζόταν όμως από διάφορα ειδικά θέματα των εμπλεκόμενων στην χρηματοδότηση δανειστών. Το ΔΝΤ είχε διαμηνύσει ήδη από καιρό στην Ευρωζώνη ότι δεν θα συνεχίσει την χρηματοδότηση της Ελλάδας, διότι το χρέος της δεν ήταν βιώσιμο. Το καταστατικό του απαγορεύει την ενίσχυση χωρών με μη βιώσιμο χρέος. Οι χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής διαμαρτύρονταν για την παρεχόμενη στην Ελλάδα βοήθεια. Πιθανότατα θα καταψήφιζαν κάθε απόφαση για την συνέχιση των ενισχύσεων προς την Ελλάδα, αν δεν λαμβάνονταν άμεσα μέτρα αποκατάστασης της βιωσιμότητας του χρέους. Το ΔΝΤ θεωρούσε ως ενδεδειγμένο τρόπο για να επέλθει αυτό το αποτέλεσμα το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων που κατείχαν τα κράτη της Ευρωζώνης και η ΕΚΤ.¹⁵ Το χρέος θα έπρεπε σύμφωνα με την άποψη που είχε επικρατήσει τον Φεβρουάριο του 2012 να ακολουθήσει μια τροχιά που θα το οδηγούσε στο επίπεδο του 120% του ΑΕΠ το 2020.

Η στάση της γερμανικής κυβέρνησης καθοριζόταν από το γεγονός ότι τον Σεπτέμβριο του 2013 θα πραγματοποιούνταν γενικές εκλογές στη χώρα. Η πλειοψηφία των γερμανών ψηφοφόρων ήταν της άποψης ότι οι γερμανοί φορολογούμενοι δεν θα πρέπει να επιβαρυνθούν ακόμη μια φορά για τη σωτηρία της Ελλάδας. Κατ' αυτούς η Ελλάδα, που ευθύνεται για τη σημερινή κατάστασή της, θα έπρεπε να πετύχει αποκλειστικά με δικά της μέσα την υπέρβαση του προβλήματός της. Μια νέα αναδιάρθρωση χρέους δεν ήταν αποδεκτή. Ταυτόχρονα όμως θεωρούσαν ότι η γερμανική κυβέρνηση θα πρέπει να αποφύγει την έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Μια τέτοια

¹⁵ Θα αφορούσε τον επίσημο και όχι τον ιδιωτικό τομέα γι' αυτό και επονομαζόταν OSI (Official Sector Involvement) Βλ. Καθημερινή 26.8.2012 σελ.11, Ημερησία 1-2.9.2012, σελ.7

εξέλιξη θα είχε αρνητική επίπτωση στην αξία του ευρώ και στην οικονομία της χώρας τους. Οι αντιφατικές αυτές απόψεις καθιστούσαν αναγκαία για την γερμανική κυβέρνηση την εξεύρεση μιας μεταβατικής λύσεως το 2012, ώστε η συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος να αναβληθεί για μετά τις γερμανικές εκλογές του Σεπτεμβρίου 2013. Επέμενε γι' αυτό να μην υπάρξει κούρεμα του ελληνικού χρέους. Δίσταζε επίσης να αποδεχθεί άλλα μέτρα που θα βελτίωναν την βιωσιμότητα του χρέους, για να μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι αναλαμβάνει υποχρεώσεις για νέες εκταμιεύσεις. Οι συνεχείς αρνήσεις της κινδύνευαν να οδηγήσουν τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο.

Μια τρίτη ομάδα κρατών με κύριο εκπρόσωπο την Γαλλία υποστήριζε ότι το ΔΝΤ και η Γερμανία παραβλέπουν το κύριο θέμα, την ανάγκη να καταβληθούν τα συμφωνηθέντα χρήματα, ώστε να σταθεροποιηθεί οικονομικά και πολιτικά η κατάσταση στην Ελλάδα. Θεωρούσαν δυνατή μια προσωρινή υποβοήθηση της Ελλάδας κυρίως με μείωση των επιτοκίων και επαναγορά ομολόγων. Άλλα αναγκαία μέτρα θα μπορούσαν να αποφασισθούν αργότερα.

Το κλίμα δεν ήταν ευνοϊκό για την Ελλάδα. Επικρατούσε η εντύπωση ότι η κυβέρνηση δεν έλεγχε σταθερά την πλειοψηφία της και δεν ήταν σε θέση να εκτελέσει τα μέτρα που αποφάσισε. Το νομοσχέδιο, που περιλάμβανε το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων με την τρόικα για τον περιορισμό των δαπανών και τη μείωση του ελλείμματος είχε ψηφισθεί στις 7 Νοεμβρίου σε ένα περιβάλλον εντονότατων διαμαρτυριών, διαδηλώσεων και ταραχών και με περιορισμένη πλειοψηφία 153 βουλευτών ενώ η κυβέρνηση είχε κοινοβουλευτική δύναμη 176 βουλευτών.

Τέλος επικρατούσε και ένταση στις σχέσεις της πλειοψηφίας των κρατών με την Ιταλία και την Ισπανία. Οι δυο αυτές χώρες ζητούσαν τα δάνεια που θα χορηγούσε ο EFSF/ESM για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών τους να μην συνυπολογισθούν στο χρέος τους. Η Γερμανία και άλλες χώρες επέμεναν, ότι αυτό προϋποθέτει την λειτουργία της ενιαίας εποπτικής αρχής για τις τράπεζες, όπως άλλωστε είχε συμφωνηθεί.¹⁶ Εντάσεις όπως αυτή

¹⁶ Βλ. σχετικά με τις διαφορές απόψεων ως προς το ισπανικό θέμα Le Monde 16-17.9.2012 σελ.13

μπορούσαν να προκαλέσουν αναβολές αποφάσεων της Ένωσης και σε άλλα θέματα όπως το ελληνικό.

Το Eurogroup μετά μία αδιέξοδη τηλεδιάσκεψη στις 14 Νοεμβρίου χρειάστηκε να συνεδριάσει δύο φορές στις 19 και στις 27 Νοεμβρίου για να καταλήξει μετά από 23 ώρες περίπου συζητήσεων σε μια απόφαση. Ήταν μια μαραθώνια διαπραγμάτευση, που ακόμη και με τα μέτρα της Ένωσης ξεπερνούσε το συνηθισμένο. Η ελληνική κυβέρνηση δεν πήρε θέση στην διαμάχη μεταξύ ΔΝΤ και Γερμανίας γιατί το σημαντικό γι' αυτήν θέμα ήταν η καταβολή των οφειλομένων δόσεων. Επέμενε όμως στην ανάγκη βελτίωσης των όρων του δανεισμού. Στην Ελλάδα ορισμένοι υποστήριξαν ότι θα έπρεπε να επιδιώξει στην ολική λύση του προβλήματος. Θα ήταν μια μάταιη και ανώφελη προσπάθεια. Ολική λύση του προβλήματος στην συγκυρία αυτή δεν ήταν δυνατή.

Το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων¹⁷ ήταν ένας συμβιβασμός που επέτρεψε σε όλους τους συμμετέχοντες να δηλώσουν ικανοποιημένοι.

- I. Το Eurogroup έδωσε «την πολιτική έγκρισή του» για να πραγματοποιηθεί η εκταμίευση των οφειλομένων ποσών στην Ελλάδα. Το συνολικό ποσό της χρηματοδότησης ορίστηκε σε 43,7 δις ευρώ. Από αυτά τα 34,4 δις ευρώ θα καταβάλλονταν εντός του Δεκεμβρίου 2012, τα υπόλοιπα σε τρεις δόσεις εντός του πρώτου τετραμήνου του 2013, οι οποίες θα συναρτηθούν με την πρόοδο της εφαρμογής του Μνημονίου.
- II. Το Eurogroup ενέκρινε επίσης την επιμήκυνση του χρόνου μείωσης του ελλείμματος του προϋπολογισμού στο επίπεδο του 3% του ΑΕΠ. Η μείωση θα πρέπει να πραγματοποιηθεί μέχρι το 2016 και όχι μέχρι το 2014 όπως προβλεπόταν μέχρι τώρα. Η επιβεβλημένη εξοικονόμηση των δαπανών θα ακολουθήσει έτσι εφεξής ηπιότερους ρυθμούς. Παρ' όλα αυτά η λιτότητα θα παραμείνει σκληρή. Κατά τα έτη 2013 και 2014 θα πρέπει να γίνουν εξοικονομήσεις ύψους 13,5 δις ευρώ, και την περίοδο 2015-2016 επιπρόσθετες δημοσιονομικές προσαρμογές 4 δις.

¹⁷ Βλ. Eurogroup Statement 27.11.2012.

- III. Το Eurogroup προσδιόρισε νέους όρους για να εξασφαλισθεί η βιωσιμότητα του χρέους. Το χρέος θα πρέπει να περιορισθεί μέχρι το 2020 στο 124% του ΑΕΠ και όχι όπως αρχικά προβλεπόταν στο 120%. Η μείωση θα πρέπει να εξασφαλίσει το 2022 ένα επίπεδο χρέους 110% του ΑΕΠ και να συνεχίσει με έντονους ρυθμούς και τα επόμενα χρόνια.
- IV. Για να βελτιώσει την βιωσιμότητα του χρέους η Ελλάδα θα εξέταζε την δυνατότητα επαναγοράς των ομολόγων που κατείχε ο ιδιωτικός τομέας.¹⁸ Η ρύθμιση αυτή βασιζόταν στην διαπίστωση ότι τα νέα ομόλογα, που εκδόθηκαν σε αντικατάσταση των παλαιών που κουρευτήκαν, είχαν χάσει μεγάλο μέρος της αξίας τους. Τιμώνταν στην αγορά στο 15% περίπου της αρχικής αξίας τους. Οι κάτοχοί τους θα ήταν γι' αυτό πιθανότατα διατεθειμένοι να τα πουλήσουν στο ελληνικό δημόσιο, εφ' όσον τους προσφερόταν ένα τίμημα που έφθανε περίπου στο 30% της ονομαστικής αξίας τους. Το Δημόσιο θα μείωνε έτσι κατά 70% περίπου το χρέος του προς τους ομολογιούχους των οποίων θα επαναγόραζε τα ομόλογα. Για την επαναγορά θα διατίθεντο 10 δις ευρώ. Το ποσό αυτό θα εξασφαλιζόταν από το διαθέσιμα κεφάλαια του υφιστάμενου πακέτου χρηματοδότησης του EFSF¹⁹.
- V. Το Eurogroup αποφάσισε επίσης να βελτιώσει την βιωσιμότητα του χρέους με διάφορα μέτρα: Την περαιτέρω μείωση των επιτοκίων των δανείων που είχαν χορηγήσει τα κράτη μέλη κατά την πρώτη φάση της χρηματοδότησης της Ελλάδας (πρώτο Μνημόνιο). Τον περιορισμό της προμήθειας που καταβάλλει η Ελλάδα για την χορήγηση των δανείων του EFSF. Την παράταση του χρόνου εξόφλησης όλων των δανείων που έλαβε η Ελλάδα κατά 15 χρόνια και την αναβολή της καταβολής των τόκων των δανείων κατά 10 χρόνια. Την καταβολή στην Ελλάδα των κερδών των ελληνικών ομολόγων που κατέχουν οι κεντρικές τράπεζες της Ευρωζώνης σύμφωνα με τις υφιστάμενες ρυθμίσεις της ΕΚΤ.

Η επαναγορά και οι νέες ρυθμίσεις για τα δάνεια αποτέλεσαν τον συμβιβασμό μεταξύ του ΔΝΤ και της Γερμανίας. Με τα μέτρα αυτά

¹⁸ Υπολογίζεται ότι ο ιδιωτικός τομέας κατείχε τον Νοέμβρη του 2012 ομόλογα αξίας περίπου 62 δις.

¹⁹ Το Eurogroup ενέκρινε στη συνεδρίασή του της 3.12.2012 το σχέδιο εξαγοράς. Υπολογίστηκε ότι θα εξαγοραστούν ομόλογα περίπου 30 δις και η μείωση του χρέους υπολογίζεται ότι θα φτάσει τα 20 δις περίπου.

προβλέπεται να μειωθεί το χρέος κατά 40 δις περίπου αλλά όχι στο ύψος που επιθυμούσε το ΔΝΤ. Η βιωσιμότητα του χρέους ενισχύθηκε, αλλά είναι αμφίβολη²⁰. Το ΔΝΤ επιφυλάχθηκε γι' αυτό για την οριστική αποδοχή της απόφασης.²¹

VI. Στην απόφαση του Eurogroup περιέχονταν ορισμένες αποσαφηνίσεις για την πολιτική που θα ακολουθούσε εφεξής: Η Ελλάδα, εάν δεν εκπλήρωνε τους στόχους που προβλέπονταν στη συμφωνία με την τρόικα, θα έπρεπε να λάβει η ίδια τα απαραίτητα μέτρα για την επιτυχία του προγράμματος προσαρμογής. Τα κράτη μέλη θα συνέχιζαν να στηρίζουν την Ελλάδα, έως ότου εξασφαλίσει την πρόσβαση στις αγορές και εφ' όσον τηρεί τις υποχρεώσεις της.

Επισκόπηση Δανείων²²

Μνημόνιο Α. Καταβλήθηκαν μέχρι τον Δεκέμβριο 2011 από τα μέλη της Ευρωζώνης 52,9 δις ευρώ και από τον ΔΝΤ 20,1 δις ευρώ. Σύνολο 73 δις ευρώ.

Μνημόνιο Β. Καταβλήθηκαν από τον EFSF/ESM μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 2012, 108,3 δις ευρώ και από το ΔΝΤ 1,6 δις ευρώ. Σύνολο 109,9 δις ευρώ.

Σύνολο καταβολών με βάση τα δύο Μνημόνια 182,9 δις ευρώ. Το πρώτο τετράμηνο του 2013 θα καταβληθούν 14,8 τρις ευρώ.

Η ΕΚΤ έχει χρηματοδοτήσει τις ελληνικές τράπεζες με ποσά που έφτασαν τα 130 δις περίπου. Ο EFSF παρέσχε, για λογαριασμό της χώρας, εγγυήσεις ύψους 35 δις στην ΕΚΤ για να αποδέχεται αυτή ελληνικά ομόλογα ως εγγυήσεις στις χορηγούμενες προς τις ελληνικές τράπεζες χρηματοδοτήσεις. ~~Τέλος ο~~

~~ιδιωτικός τομέας (δεν συγκαταλέγονται σ' αυτόν οι τράπεζες) έχει ένα χρέος 35 δις ευρώ περίπου προς το εξωτερικό.~~ *Κατά την Τετάρτη της Ελλάδας το συνολικό*

~~Τα ποσά που έχουν διατεθεί στην ελληνική οικονομία αγγίζουν λοιπόν συνολικά περίπου τα 400 δις ευρώ.~~ *Εξωτερικό χρέος της Ελλάδας το τρίτο τετράμηνο*

200 2012 ήταν 413.667 δις ευρώ. Αυτοί οι χρεώσεις τα 2012 σε 7% ~~ΑΡΗ~~

²⁰ Κατά τους υπολογισμούς που παρουσιάστηκαν στη συνεδρίαση του Eurogroup, τα μέτρα θα μειώσουν το χρέος το 2020 στο 126,6% του ΑΕΠ και όχι στο 124%. Βλ. ιστοσελίδα FT.com, P. Spiegel 28.11.2012.

²¹ Βλ. Le Monde 28.11.2012 σελ.15, Financial Times 28.11.2012 σελ. 3.

²² Βλ. επίσης σελ.352, European Economy, Occasional Papers 123/December 2012 σελ.58

Η απόφαση του Eurogroup ήταν θετική για την Ελλάδα. Η συνέχιση των διαφωνιών μεταξύ των δανειστών και η μη καταβολή των δόσεων θα συνεπαγόταν μια ραγδαία και εκτεταμένη χειροτέρευση της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης της χώρας. Θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να ανατραπεί.²³ Η μείωση του χρέους κατά 40 δις ευρώ σε σχέση με το επίπεδο που θα έφτανε με τις ισχύουσες ρυθμίσεις αποτελεί μια σημαντική ελάφρυνση. V
Αλλά κυρίως η εκταμίευση των 43,7 δις ευρώ, παρά τις προϋποθέσεις που τίθενται, επιτρέπει στη χώρα να κερδίσει χρόνο για να ανασυντάξει τις δυνάμεις της.

Στην Ελλάδα επικράτησε και πάλι η πάγια πρακτική να παρουσιάζονται οι εξελίξεις είτε με άσπρο είτε με μαύρο χρώμα και να αποφεύγονται διαφοροποιημένες τοποθετήσεις που δίνουν στην κοινή γνώμη μια πλησιέστερη εικόνα της πραγματικότητας. Ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι «επιβραβεύονται οι θυσίες του ελληνικού λαού και ανοίγει ο δρόμος προς την ανάπτυξη».²⁴ Οι εταίροι του κυβερνητικού συνασπισμού, ΠΑΣΟΚ και ΔΗΜΑΡ, υπογράμμισαν τον θετικό χαρακτήρα της απόφασης και την συμβολή της «για την παραμονή της χώρας στο ευρώ». Η αντιπολίτευση θεώρησε «ότι η λύση δεν περιλαμβάνει ένα βιώσιμο σχέδιο για την Ελλάδα και γι' αυτό δεν είναι λύση».

Στην διεθνή κοινή γνώμη και στον διεθνή τύπο εκφράστηκαν αμφιβολίες για την ορθότητα της πορείας που χάραξε το Eurogroup.²⁵ Ελάχιστοι ανέφεραν το αυτονόητο, ότι η ελληνική κυβέρνηση άρχισε να εφαρμόζει ένα εξαιρετικά σκληρό πρόγραμμα σταθεροποίησης εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις της προς την τρόικα. Ως εκ τούτου δεν ήταν δυνατόν τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης να μην ανταποκριθούν στα συμφωνηθέντα επικαλούμενα την μία ή άλλη δυσκολία. Αντίθετα επικράτησαν επιφυλάξεις για την απόφαση. Μόνο η γαλλική Le Monde τόνισε ότι η λύση που επετεύχθη ανταποκρίνεται στην κοινή

²³ Βλ. Β. Ζήρα, Καθημερινή 2.12.2011 σελ. 8. «Τι σημαίνει για την Ελλάδα η απόφαση».

²⁴ Καθημερινή 28.11.2012 σελ. 4.

²⁵ Βλ. Financial Times 28.11.2012, σελ. 1,3,8,12,13, FAZ 28.11.2012 σελ. 1,2,9,10 Le Monde 28.11.2012 σελ. 1,13, IHT 28.11.2012 σελ. 1,3, 12.

λογική. «Ήταν όχι μόνο χρήσιμη για τους Έλληνες, αλλά και για την Ευρώπη».²⁶

Τα σχόλια αφορούσαν κυρίως τον τρόπο που επελέγη για να ξεπεραστεί το πρόβλημα. Κοινή ήταν η άποψη ότι η Ευρωζώνη απέφυγε την μόνη ασφαλή διέξοδο, την αναδιάρθρωση του χρέους με κούρεμα των ομολόγων που κατέχουν οι δημόσιοι δανειστές. Διαμόρφωσε μια λύση σε δύο φάσεις. Στην πρώτη θα ρυθμισθεί το θέμα της καταβολής των δόσεων του δανείου και ταυτόχρονα θα εξασφαλισθεί η συνεργασία του ΔΝΤ στην συνέχιση της χρηματοδότησης με περιορισμένες παρεμβάσεις για την βελτίωση της βιωσιμότητας του χρέους. Στην δεύτερη φάση θα αρχίσει η προσπάθεια μιας οριστικής λύσης. Στις αρχές του 2014 ή και αργότερα θα έχει προχωρήσει η συζήτηση για την οικονομική διακυβέρνηση και για ένα πάγιο σύστημα αντιμετώπισης κρίσεων στις χώρες μέλη. Αυτό θα επιτρέψει τότε τον χειρισμό της ελληνικής περίπτωσης με κανόνες που ισχύουν για όλους.

Κατά τους σχολιαστές η τακτική των δύο φάσεων στηρίζεται στην υπόθεση ότι η λύση του ελληνικού προβλήματος μπορεί να αναβληθεί για 18 μήνες περίπου, μια υπόθεση μη ρεαλιστική. Κατά το Eurogroup το ύψος του χρέους θα είναι το 2016 175% του ΑΕΠ και θα μειωθεί μέχρι το 2020 στο 124% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 51% του ΑΕΠ σε τέσσερα χρόνια. Είναι μια υπόθεση που πολύ δύσκολα μπορεί να πραγματοποιηθεί. Σε προηγούμενες αναλύσεις η τρόικα θεωρούσε ότι οι ρυθμοί μείωσης του χρέους θα είναι πολύ χαμηλότεροι. Τώρα άλλαξε γνώμη υποστηρίζοντας ότι η ανάπτυξη θα είναι πολύ ταχύτερη από το 2014 και μετά λόγω των μέτρων που έλαβε η Ελλάδα. Θα συντελέσει έτσι αποφασιστικά στη μείωση του χρέους.

Οι πιθανότητες να συμβεί αυτό είναι όμως περιορισμένες. Η ύφεση θα επιταθεί πιθανότατα το 2013 και το 2014 λόγω των περιοριστικών μέτρων. Αλλά και εάν ακόμη αυτό δεν συμβεί, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η ανάκαμψη καθυστερεί μετά τέσσερα χρόνια κρίσης και οι ρυθμοί ανάπτυξης θα είναι χαμηλότεροι εκείνων που υποστηρίζει το Eurogroup για το 2016 και μετά. Κατά το διεθνή

²⁶ ο.π. σελ. 1.

τύπο το Eurogroup προσπάθησε να ξεπεράσει το πρόβλημα με «μικροδιορθώσεις»²⁷ και «εξωπραγματικές υποθέσεις». Γι' αυτό και το «πακέτο που συμφωνήθηκε δεν θα είναι το τελευταίο». Μια νέα αναδιάρθρωση είναι αναπόφευκτη. «Ο δημόσιος τομέας θα κληθεί να καλύψει τη διαφορά μεταξύ των προβλέψεων και της πραγματικότητας».²⁸

Στη Γερμανία τόσο η κα Μέρκελ όσο και ο κ. Σόιμπλε, αφού απέφυγαν τη λύση που θα έθετε σε κίνδυνο την επιτυχία τους στις εκλογές του 2013 χρησιμοποίησαν πιο ήπιους τόνους στα σχόλιά τους. Ανέφεραν ως δυνατή την επανεξέταση της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους και την πιθανότητα έως και νέου κουρέματος μετά το 2014-2015 «εφ' όσον προχωρήσουν όλα σύμφωνα με τις προβλέψεις»²⁹. Επιβεβαίωσαν έτσι ότι θα γίνουν βήματα μετά τις γερμανικές εκλογές κατά τη δεύτερη φάση της προσπάθειας για μια συνολική ευρωπαϊκή λύση.

Παρά τις καθησυχαστικές αυτές διαβεβαιώσεις οι αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα της εφαρμοζόμενης πολιτικής παρέμειναν ισχυρές. Τις εξέφρασε ακόμη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στην έκθεσή της για την πρόοδο του προγράμματος προσαρμογής³⁰ σημειώνει ότι η πολιτική αστάθεια, η εξασθενημένη οικονομία, η αμφισβήτηση των μέτρων στα δικαστήρια, οι καθυστερήσεις των μεταρρυθμίσεων μπορεί να αναβάλουν την οικονομική ανάκαμψη στην Ελλάδα. Η εφαρμογή των συμφωνηθέντων τονίζει είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του προγράμματος. Μόνον έτσι, συμπεραίνει, θα εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του χρέους. **Αιτίες που οι παρατηρητές του Δ.Ν.Τ.**

Το σχόλιο της Επιτροπής παραβλέπει ότι αιτία της μέχρι τώρα εξέλιξης δεν ήταν μόνο η στάση της Ελλάδας. Συνέβαλαν και οι μη ρεαλιστικοί σχεδιασμοί των δανειστών και οι αποτυχημένες προβλέψεις τους επιδείνωσαν την κρίση στην Ελλάδα. Η αναποφασιστικότητα των δανειστών και οι βραχυπρόθεσμες πολιτικές τους ήταν και είναι επίσης ένας παράγοντας της ανασφάλειας που

²⁷ «bricolages» Monde ο.α. σελ. 1

²⁸ Financial Times ο.π. σελ. 8.

²⁹ Βλ. Le Monde 4.12.2012 σελ. 1.16. IHT 28.11.2011 σελ. 3

³⁰ Βλ. European Economy, Occasional Paper 123/December 2012, The Second Economic Adjustment Program for Greece, First Review, December 2012 σελ.5.

IMF Country Report 13/20, January 2013
σελ. 41 εφ.

Και αυτό που ανι-
μετώπιση της
πρώτης
κρίσης στην
Ευρώπη του Μαρτίου του 2013 εφαρμόστηκε η αρχή οι bank-investors should
bear the burden of bank failures and not the taxpayers. The rescue was financed
with a loan on deposits. The chairman of the Eurogroup J. Düsselbloem / 0

επικρατεί. Αν δεν υπάρξει συνολική ευρωπαϊκή λύση το ελληνικό πρόβλημα θα συνεχίσει να υφίσταται για πολύ καιρό.

Η Ελλάδα προχώρησε αμέσως την διαδικασία της επαναγοράς των ομολόγων, που είχε συμφωνηθεί από το Eurogroup στις 27 Νοεμβρίου. Το ελληνικό Δημόσιο επαναγόρασε ομόλογα ονομαστικής αξίας 32 δις ευρώ διαθέτοντας περίπου 11 δις.³¹ Η επιτυχία του προγράμματος ήταν όσον αφορά το ποσό της επαναγοράς πλήρης, αλλά μόνον μερική ως προς την επιδίωξη της ουσιαστικής μείωσης του χρέους. Τούτο γιατί μόνον η επαναγορά ομολόγων που ανήκαν σε ξένους πιστωτές εξασφάλιζε την μείωση του χρέους κατά 2/3 της ονομαστικής τους αξίας. Ξένοι πιστωτές διέθεσαν όμως λιγότερο από τα μισά των επαναγορασθέντων ομολόγων. Ο κύριος όγκος τους ανήκε σε ελληνικές τράπεζες. Στην περίπτωση αυτή το Δημόσιο ήταν υποχρεωμένο να επιστρέψει στις τράπεζες λόγω της υποχρέωσης ανακεφαλοποίησής ό,τι τους αφαιρούσε και κέρδιζε με την επαναγορά. Όφελος για την ελληνική οικονομία προέκυπτε όμως από το γεγονός, ότι οι ελληνικές τράπεζες θα εξασφάλιζαν ταχύτερα περισσότερη ρευστότητα, πράγμα που θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση της ύφεσης.³²

Το Eurogroup μετά την ολοκλήρωση της επαναγοράς ακολούθησε την ήδη αποφασισμένη πολιτική «των δύο φάσεων» αντιμετώπισης του ελληνικού προβλήματος. Η πρώτη φάση προέβλεπε την προσωρινή λύση για το χρονικό διάστημα μέχρι το 2014. Στη συνεδρίασή του της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2012 ενέκρινε την καταβολή ποσού ύψους 49,1 δις ευρώ σε δόσεις.³³ Η πρώτη δόση ύψους 34 δις θα καταβαλλόταν τον Δεκέμβρη του 2012, οι υπόλοιπες το πρώτο τετράμηνο του 2013 «σε συνάρτηση με την πρόοδο της εφαρμογής του Μνημονίου». Όσον αφορά τη δεύτερη φάση, δηλαδή την περίοδο μετά το 2014 κατά την οποία θα εξεταζόταν η ολική λύση της κρίσης χρέους, το

³¹ Για τις λεπτομέρειες βλ. Καθημερινή 13.12.2012 σελ. 18. Το χρέος υπολογίζεται, ότι θα μειωθεί με την επαναγορά κατά 9,5% του ΑΕΠ μέχρι το 2020.

³² Κατά την ΙΗΤ 24-25/12/2012 σελ. 1, 16 η ελληνική κυβέρνηση υπό την πίεση των ευρωπαϊών εταιριών της δεν χρησιμοποίησε όλες τις δυνατότητες που διέθετε για την μείωση των οφειλών της και των κερδών που αποκόμισαν τα hedge funds.

³³ Βλ. Eurogroup Statement on Greece 13.12.2012. Το ποσό των 49,1 δις ευρώ είναι υψηλότερου του οφειλομένου ποσού των 44 δις, διότι προσετέθησαν σ' αυτό 5,1 δις ευρώ περίπου που διατέθηκαν στην Ελλάδα για την επαναγορά. Κατά τους κοινοτικούς παράγοντες τα 5,1 δις θα παρακρατηθούν από επόμενες δόσεις του δανείου που δικαιούται να εισπράξει η Ελλάδα.

Eurogroup διαβεβαίωσε ότι θα λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να επιτευχθεί ο περιορισμός του χρέους της Ελλάδας στο 124% του ΑΕΠ της το 2020. Το χρέος στο ύψος αυτό θα είναι κατά την άποψη του βιώσιμο.

Το ΔΝΤ δεν πήρε θέση στη συζήτηση στο Eurogroup για το ελληνικό χρέος. Εκπρόσωποί του άφησαν να εννοηθεί ότι οι αποφάσεις του Eurogroup πιθανότατα θα επηρεάσουν θετικά το Διοικητικό Συμβούλιό του. Θα εγκρίνει μάλλον την οφειλόμενη δόση του 2012 ύψους 3 δις ευρώ. Η Ελλάδα θα λάβει τότε συνολικά για το 2012 52,1 δις ευρώ.³⁴

Το ελληνικό θέμα δεν συμπεριελήφθη στην ημερήσια διάταξη του ECOFIN και της Συνόδου Κορυφής της 13^{ης} και 14^{ης} Δεκεμβρίου 2012. Η απόφαση του Eurogroup θεωρήθηκε αρκετή για τον χειρισμό του. Κεντρικό θέμα των συνόδων υπήρξε η συνέχιση της προσπάθειας για την ολοκλήρωση της ONE και ιδίως η θέσπιση ενός ενιαίου εποπτικού μηχανισμού για τον έλεγχο των πιστωτικών ιδρυμάτων.³⁵ Η σχετική απόφαση³⁶ προβλέπει ότι η ΕΚΤ θα έχει την άμεση εποπτεία επί των τραπεζών της Ευρωζώνης σε συνεργασία με τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Η εποπτεία θα αφορά τις εκατό έως διακόσιες μεγαλύτερες τράπεζες της Ευρωζώνης, ιδίως εκείνες των οποίων ο ισολογισμός ξεπερνά το 20% του ΑΕΠ της χώρας τους και πάντως τις τρεις μεγαλύτερες τράπεζες του κάθε κράτους. Οι χιλιάδες μικρές τράπεζες θα εποπτεύονται από τις εθνικές αρχές. Η ΕΚΤ θα μπορεί να αποφασίσει οποτεδήποτε την άσκηση ελέγχου επί οποιασδήποτε τράπεζας της Ευρωζώνης. Οι εποπτικές εξουσίες της ΕΚΤ, θα ασκούνται από ένα ειδικό εποπτικό συμβούλιο και θα είναι σαφώς διαχωρισμένες από τις νομισματικές αρμοδιότητές της. Η ΕΚΤ θα αρχίσει να ασκεί τα εποπτικά της καθήκοντα την 1^η Μαρτίου 2014.

Η Σύνοδος Κορυφής ασχολήθηκε στη συνέχεια με τις προτάσεις που είχε παρουσιάσει ο Πρόεδρος του Συμβουλίου τον Ιούνιο του 2012 για να

³⁴ Βλ. Καθημερινή 14.12.2012 σελ. 13.

³⁵ Του Single Supervisory Mechanism, SSM.

³⁶ Βλ. Council of the European Union 13.12.2012 17739/12, Remarks of the President Van Rompuy 19.12.2012 Euro 236/12 Presse 532. Για την εισήγηση του ECOFIN βλ. European Council conclusion on completing EMU adopted on 14 December 2012. Σε σχέση με την προϊστορία των αποφάσεων βλ. σελ. 469, 579 επ.

επιτευχθεί μια καλύτερη λειτουργία της Ένωσης.³⁷ Τα μέλη της Ένωσης περιορίστηκαν σε μια ανταλλαγή απόψεων και αποφάσισαν να συνεχίσουν τη συζήτηση σε επόμενες συνεδριάσεις. Η αναβολή αυτή επιβεβαίωσε ότι δεν είναι ακόμη έτοιμοι να προχωρήσουν σε μια φιλόδοξη αναμόρφωση της ΟΝΕ και της Ένωσης. Οι διαφορές μεταξύ τους παραμένουν μεγάλες.³⁸ Ταυτόχρονα όμως η Γερμανία, ακολουθώντας μια πιο ρεαλιστική πολιτική, πέτυχε να προωθήσει το σχέδιό της για τα όσα πρέπει να ακολουθήσουν μετά τις γερμανικές εκλογές. Υποστήριξε την υποχρέωση του κάθε κράτους μέλους να συνάπτει με το «ευρωπαϊκά όργανα συμφωνίες που θα αφορούν το κόστος εργασίας, το ύψος των δημοσίων δαπανών, την προώθηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης» και άλλα σημαντικά για την ανταγωνιστικότητα θέματα.³⁹ Η Σύνοδος Κορυφής δέχτηκε την άποψή της, ότι το θέμα των κοινών δεσμεύσεων αποτελεί προτεραιότητα των οργάνων της Ένωσης.⁴⁰

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την εμποτεία των τραπεζών χαιρέτισθηκε από τον διεθνή τύπο ως «ιστορική συμφωνία», ως «ουσιαστική πρόοδος».⁴¹ Επισημάνθηκε όμως ταυτόχρονα ότι η ολοκλήρωσή της επιβάλλει αποφάσεις για τον τρόπο εκκαθάρισης των προβληματικών τραπεζών και τη δημιουργία ενός κοινού μηχανισμού χειρισμού των τραπεζικών κρίσεων.⁴²

Ο διεθνής τύπος δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην απόφαση για την εκταμίευση των δόσεων του ελληνικού δανείου. Η ελληνική πλευρά αντίθετα εξέφρασε ανακούφιση και κατανοητό ενθουσιασμό. Ο πρωθυπουργός κ. Σαμαράς δήλωσε «ότι σήμερα τελειώνουν οι φήμες, οι εκβιασμοί και οι πιέσεις για την έξοδο της χώρας από το ευρώ».⁴³

³⁷ Βλ. σελ. 560, European Council conclusions on completing the EMU adopted on December 2012.

³⁸ Βλ. Le Monde 14.12.2012 σελ.2.

³⁹ Βλ. FAZ 14.12.2012 σελ. 2, Le Monde ο.π. σελ. 8.

⁴⁰ Βλ. European Council ο.π. σελ. 4 παράγραφος 12.

⁴¹ Le Monde 14.12.2012 σελ. 1, 2, FT 14.12.2012 σελ. 5.

⁴² FT ο.α. σελ. 4.

⁴³ Καθημερινή 14.12.2012 σελ. 1.

Μετά την καταβολή των 34δισ ευρώ δημιουργήθηκε ένα ευνοϊκό κλίμα για την Ελλάδα στο διεθνή χώρο. Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poors αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Η ΕΚΤ κατόπιν τούτου δέχεται και πάλι τα ελληνικά ομόλογα ως εγγύηση για την χορήγηση δανείων σε ελληνικές τράπεζες. Διάφοροι παράγοντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δήλωσαν ότι οι πρώτες ενδείξεις της ανάπτυξης θα φανούν το 2014.⁴⁴ Χρειάζεται όμως προσοχή. Οι μέχρι σήμερα, εξελίξεις έδειξαν, ότι οι ξαφνικές μεταβολές προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο διαδέχονται η μία την άλλη. Η βεβαιότητα για το μέλλον έχει ως προϋπόθεση τη σταθερότητα.

Η παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη είναι η πιο σημαντική προϋπόθεση για την πρόοδό της. Τα ποσά που θα λάβει η Ελλάδα θα αποτρέψουν μια χρεοκοπία για ένα ή περισσότερα χρόνια. Αλλά δεν αρκεί μόνον αυτό. Τα προβλήματα τα οποία έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα είναι πολλά και δύσκολα. Απαιτούν στοχευμένες προσπάθειες και σχέδιο.

Αναφέρω ενδεικτικά τα κυριότερα:

- Το ύψος του χρέους. Είτε πετύχουμε να μειωθεί στο 120% του ΑΕΠ μέχρι το 2020 είτε όχι, θα παραμένει πολύ υψηλό και θα αποτελεί μόνιμη εστία κρίσεων. Για να μην παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα, θα πρέπει το επίπεδό του να κυμαίνεται περίπου στο 100% του ΑΕΠ. Μια νέα αναδιάρθρωση με περικοπή των απαιτήσεων των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, από τα δάνεια που χορήγησαν στην Ελλάδα ή τα ομόλογα που κατέχουν, είναι πιθανότατα αναγκαία. Δεν θα γίνει εύκολα αποδεκτή.
- Η έλλειψη εμπιστοσύνης των αγορών και των επενδυτών προς τη χώρα. Το καλό κλίμα που επιτεύχθηκε βελτίωσε τη στάση των κρατών-μελών απέναντι στην Ελλάδα. Επενδυτές και αγορές όμως κρίνουν ένα κράτος με βάση τα οικονομικά αποτελέσματα, την τήρηση των υποχρεώσεων και την ταχύτητα της οικονομικής ανάκαμψης. Επειδή τα προβλήματα θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν, τα επιτόκια με τα οποία θα δανειζόμαστε θα παραμείνουν υψηλά. Επενδύσεις θα αργήσουν να πραγματοποιηθούν.

⁴⁴ Βλ. Καθημερινή 22/23.12.2012 σελ.1, Le Monde 24/25.12.2012 σελ.1,15. Ο τίτλος της ανταπόκρισής της ήταν «Η Ελλάδα, η χαμένη υπόθεση μετατρέπεται σε ελπίδα».

- Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Θα είναι αιτία ελλειμμάτων του ισοζυγίου πληρωμών και θα υποχρεώνει τη χώρα να δανείζεται. Η μείωση των μισθών δεν είναι ο μόνος τρόπος βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Χρειάζεται να γίνει προσπάθεια και σε άλλες κατευθύνσεις (διοικητικό κόστος, οργάνωση των επιχειρήσεων, ποιότητα, κλπ.).
- Οι μεγάλες δυσκολίες για να υπάρξουν και πάλι ικανοποιητικοί αναπτυξιακοί ρυθμοί και, προπαντός, παραγωγικές επενδύσεις.
- Η υστέρηση της προσαρμογής των θεσμών στο επίπεδο των ανεπτυγμένων χωρών της Ένωσης. Η ελαττωματική δημόσια διοίκηση. Οι αντιστάσεις στις διαρθρωτικές αλλαγές. Το πολιτικό-πελατειακό σύστημα.
- Οι κοινωνικές ανισότητες. Ο κίνδυνος κοινωνικών-πολιτικών συγκρούσεων λόγω της παρατεταμένης πολιτικής συμπίεσης των εισοδημάτων και της υψηλής φορολογίας.
- Η εξασφάλιση πρόσθετης χρηματοδότησης της Ελλάδας, εάν εγκριθεί η επιμήκυνση του χρόνου προσαρμογής. Πρέπει να καλυφθούν οι εκκρεμείς υποχρεώσεις της χώρας κατά τη διάρκεια του διαστήματος της επιμήκυνσης.
- Η τήρηση των συμφωνιών με την Ευρωζώνη, ώστε να εξασφαλισθεί η κανονική καταβολή των δόσεων του δανείου. Ταυτόχρονα όμως και η αναδιαπραγμάτευση, όπου αυτό επιβάλλεται.
- Η συμμετοχή της Ελλάδας στη διαπραγμάτευση για την οικονομική διακυβέρνηση και τις αλλαγές στη δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αυτή τη στιγμή η χώρα έχει την ευκαιρία να εκπονήσει μια ρεαλιστική στρατηγική, ένα σχέδιο για τους εφικτούς δρόμους προς τη σταθεροποίηση και την ανάπτυξη-σχέδιο σκληρό αλλά εφαρμόσιμο.⁴⁵ Θα λαμβάνει κριτικά υπόψη τους περιορισμούς του Μνημονίου, δεν θα παραβλέπει όμως τις δυσκολίες του δανεισμού και τη διεθνή οικονομική και πολιτική κατάσταση. Το σχέδιο θα έχει συνταχθεί από εμπειρογνώμονες, και όχι μόνο από

⁴⁵ Τ. Γιαννίτσας, Έθνος, 1.7.2012, σελ.20: «Θα μένουμε σε σημείο μηδέν, όσο περιμένουμε να βγούμε από την κρίση μόνο με βοήθεια απ' έξω χωρίς δική μας στρατηγική. Κάθε τόσο ζητάμε να αναδιαπραγματευτούμε τις αρνήσεις μας σε όσα ήδη έχουμε συμφωνήσει, ενώ αδιαφορούμε για ένα πειστικό πρόγραμμα επί των στόχων». Βλ. και σελ.537

«αρχηγούς» και τους πολιτικούς συμβούλους τους.⁴⁶ Θα αποτελεί πυξίδα στις διαπραγματεύσεις με την Ευρωζώνη και την αναμόρφωση του Μνημονίου προς εφικτές κατευθύνσεις. Ταυτόχρονα θα πρέπει να επιδιώξει με θάρρος την αναγκαία για τον τόπο μεταρρύθμιση. Είναι η μόνη δυνατότητα ανατροπής της συνεχούς διολίσθησης της Ελλάδας προς την έξοδο από την Ευρωζώνη. Η Ελλάδα θα πρέπει να συμμετάσχει ενεργά στη διαμόρφωση της νέας αρχιτεκτονικής της Ένωσης. Αυτή τη στιγμή, της λείπει το κύρος και η πειθώ. Έχει περιθωριοποιηθεί. Έχει χάσει επίσης ένα σημαντικό πλεονέκτημα που διέθετε, την ιστορική σύνδεσή της με διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και τον πολιτισμό τους. Χάρη σ' αυτήν, εξασφάλιζε αποδοχή μεγαλύτερη από εκείνη που αναλογούσε στην οικονομική και πολιτική της παρουσία. Η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να ξανακερδίσει την απήχησή της. Χρειάζεται δουλειά, σύστημα, συνέπεια και επιμονή.

⁴⁶ Σχέδιο όπως εκείνα που πέτυχαν την σταθεροποίηση της ελληνικής οικονομίας και εκπονήθηκαν από τους Γόντικα, Σπράο και Γκαργκάνο το 1985, και από τους Παπαντωνίου, Χριστοδουλάκη, Γιαννίση, Ράπανο, Στουρνάρα και Σπράο το 1996.